

ANEXA E. SONDAJUL SOCIOLOGIC ÎN CADRUL PROIECTULUI "STRATEGIA DE DEZVOLTARE"

Investigația sociologică efectuată în cadrul proiectului PNUD/Banca Mondială "Strategia de dezvoltare" a urmărit să surprindă reacțiile populației la acțiuni economico-sociale inițiate în țară în anii 90, eficiența reformelor, direcțiile de dezvoltare ale țării, dar să vadă și așteptările celor investigați în legătură cu viitorul apropiat.

Situația social economică în care se află Republica Moldova este complicată, ca și în alte țări din Europa Centrală și de Est. Redresarea ei nu poate fi făcută fără sprijinul larg și conștient al tuturor straturilor sociale. Eforturi în această direcție s-au făcut. Ele însă au avut rezultate pozitive doar relativ; și aceasta din cauze foarte diverse. Riscul năsurilor luate este deosebit pentru că dacă rezultatele pozitive se vor lăsa așteptate în continuare, la nivelul agenților economici, cât și al populației, se pare că va crește neîncrederea în previzibilitatea politicii economice. Ori de aici până la diminuarea încrederii multora în succesul reformelor economice în primul rând, nu este decât un pas.

De la anul 1998 se așteaptă să fie un an de cotitură. Obligatoriu este însă faptul ca populația să simtă schimbarea în bine și să participe la realizarea ei. Orice proiect viitor trebuie să țină seama de acest fapt, atunci când se elaborează sau se corectează politicile economico-sociale ce vizează dezvoltarea.

Cu acest scop și în acest context, *grupul de lucru "Sociologie aplicată"* din cadrul Centrul de Investigații Strategice și Reforme, a întreprins un sondaj de opinie pe un eșantion reprezentativ la nivelul Republicii Moldova, cu intenția de a furniza informații pertinente care să servească procesului de proiectare a strategiei dezvoltării viitoare.

Din sondajul de opinie, realizat cu 1263 intervievați din municipiile Chișinău, Bălți și localitățile a 18 raioane (octombrie-noiembrie 1997), se desprind următoarele imagini.

I. Despre starea economică a gospodăriilor investigate

Față de anul 1996 au crescut veniturile provenite din muncă, precum și cele din vânzarea produselor agricole. În același timp au crescut și cheltuielile, îndeosebi după creșterea tarifelor la energie electrică și carburanți.

Diferența între venituri și cheltuieli este minimă, aceasta atrăgând atenția asupra posibilităților foarte reduse pentru a realiza acumulări.

O importantă parte a populației (97.9% dintre muncitorii bugetari, 97.4% dintre funcționarii bugetari, 52,5% dintre specialiștii cu studii superioare și 86.1% dintre managerii din instituțiile de stat) se află sub limita "coșului minim de consum", socotit ca fiind limita sub care se intră sub pragul sărăciei.

Aceasta atrage atenția asupra faptului că muncitorii bugetari o duc greu, funcționarii din același sector o duc la fel de greu, iar în privința pensionarilor sunt puține cuvinte care ar putea descrie starea lor economică.

La această imagine se pot aduce unele compleări. Familiile șomerilor, care reprezintă 15%-18% din totalul forței de muncă, nu numai că trebuie luate în calcul, ci ar avea nevoie de un studiu special. Aici trebuie adăugate și alte familii, care au salarii în instituții bugetare, (cadre didactice, medici, etc.), care, datorită crizei economico-financiare din Republica Moldova, nu primesc la timp

salariile. În măsura în care aceste categorii socio-profesionale nu au alte surse de venituri, devin vulnerabile sub aspect economic.

Pensionarii - în afară de faptul că au pensii destul de mici, ori nu le primesc la timp, ori li se achită în produse, care însă n-au valoare de schimb, în sens că ele nu pot fi date contra servicii sau contra altor produse pe care pensionarii doresc să le procure din magazine - au o situație dintre cele mai grele. Conform datelor M.M.P.S.F., suma datoriilor pentru plata pensiilor și indemnizațiilor în decursul primelor 9 luni ale anului 1997 s-a micșorat de 1,9 ori și a constituit 168,4 mil. lei. Cea mai mare pondere din suma totală - 37% - o dețin datoriile pentru anul 1996, 28% - luna septembrie, 26% luna august și 9% luna iulie a anului 1997. Familiile pensionarilor devin vulnerabile din punct de vedere economic chiar din punctul de pornire.

II. Referitor la situația economică a familiilor investigate, cei investigați au un grad redus de satisfacție. Aceasta se vede pe total eșantion, pe medii rezidențiale, cât și pe naționalități. Aceasta îi face să se socotească, în proporții de 49,2% "asigurați mijlociu", grupul următor, constituit din 41,3% dintre cei investigați, să se considere "săraci".

Cea mai dură situație o prezintă cei cu titluri științifice, care, în proporția de 62,5% se consideră "săraci", și doar 37,5% crezând că sunt "asigurați mijlociu".

Despre situația social economică a Republicii Moldova 52,7% dintre cei investigați o apreciază drept "critică", 37,5% drept "nefavorabilă", și doar 1,8% o socotesc "favorabilă".

Cei din Municipiile Chișinău și Bălți o socotesc "critică" în proporția de 68,5% și "nefavorabilă" în proporția de 21,9%; cei cu titluri științifice: 87,5% - "critică" și 12,5% "nefavorabilă".

Probleme ce-i îngrijorează cel mai mult pe cei investigați vizează în ordine: neplata la timp a salariului /pensiei - 16,8%, creșterea prețurilor - 14,6%, neîncrederea în ziua de mâine - 13,6%, șomajul - 12,7%, protecția socială scăzută - 10,6%.

III. Despre rezultatele reformelor din Republica Moldova

1. Aprecierea unor aspecte ale reformei:

Despre apariția mai multor tipuri de proprietate

Două aspecte atrag atenția: a) ponderea mare a celor care afirmă că "reforme au în cea mai mare parte rezultate negative" (37,7% pe total eșantion); b) ponderea mare a celor care nu răspund sau care spun că nu știu ce să spună (35,8% pe total eșantion; 45,1% dintre cei cu studii medii incomplete sau 50,4% dintre cei cu studii medii).

Cele mai bune aprecieri le au cei tineri (studenții - 46,5% pozitiv + 3,14% foarte pozitiv = 49,6% în total) și cei cu studii superioare - 57%, muncitorii din sectorul privat - 57,4%, și funcționarii din sectorul privat - 42,1%.

Despre reorganizarea întreprinderilor de stat.

Aprecierile asupra acestei acțiuni sunt făcute cu prudență și rezervă, dublată și de o stare de minimă satisfacție. Pe total eșantion cei ce socotesc aceasta ca "nici satisfăcătoare, nici nesatisfăcătoare" reprezintă 31,9%, "pozitivă" - 28,8% și numai 7,2% "foarte pozitivă". Calitatea aprecierilor este dependentă și de nivelul de instruire al celor intervievați. Astfel, dacă cei "cu studii medii incomplete" cred - în proporție de 51,6% - reorganizarea întreprinderilor de stat ca fiind nici bună, nici proastă, cei "cu studii medii" în o proporție de 35% au aceeași apreciere, cei cu studii superioare și cei cu titluri științifice fac aprecieri predominante pozitive.

Despre liberalizarea prețurilor și a comerțului, lichidarea deficitului de mărfuri, stabilitatea valutei naționale și dezvoltarea sectorului privat în general, majoritatea celor investigați au exprimat o opinie pozitivă.

Despre lichidarea colhozurilor și sovhozurilor, probabil și datorită dificultăților întâmpinate în acest proces de trecere la economia de piață în agricultură, dar și persistenței modelului anterior și dependenței - încă - a majorității populației față de acest model, în condițiile unor piedici evidente în calea celor ce doresc o altă formă de proprietate și de exploatare agricolă, reacția celor investigați a fost preponderent negativă.

Despre crearea întreprinderilor individuale, privatizarea spațiului locativ, dreptul la inițiativă și câștig, pe primul plan apar aprecierile pozitive ale celor investigați.

2. Ce neliniștește cel mai mult pe cei investigați în legătură cu efectuarea reformelor în Republica Moldova.

- "lipsa unui program unitar de reforme, realizate în strânsă conlucrare de Președintele Republicii, Parlament și Guvern" (22,6%).

- "lipsa unei politici precise și bine detaliate în industrie, agricultură și antreprenoriat" (19,2%).

- "lipsa unui program de stat în domeniul ocupării forței de muncă" (12%).

3. Economia tenebră poate fi diminuată - în opinia celor investigați - pe căile justiției (40,8%), recurgând la metodele administrative (32,6%) și la metode economice (25,4%).

4. Referitor la ponderea proprietății de stat din diferite sectoare ale economiei naționale putem afirma că dispersia răspunsurilor este foarte mare, de la o ramură a economiei la alta, dar și de la un statut social la altul al celor intervievați.

IV. Populația rurală despre reforma agrară

În cadrul procesului de privatizare și-au organizat gospodărie individuală cca. 16% din cei intervievați. Dacă socotim că "întreprinderea colectivă" = colhoz = societate pe acțiuni (conform "Codului funciar") reiese că în exploatarea agricolă de acest tip activează 62,40%.

Schimbările declanșate de privatizare în agricultură vizează aspecte pozitive, dar și negative. Dintre cele pozitive se impun: atitudinea față de pământ (56,71%) și interesul față de muncă (52,86%). Dintre cele negative se impun: asigurarea cu carburanți (70,33%), asigurarea cu tehnică de lucru (69,72%) și asigurarea cu îngrășăminte (65,85%).

Media veniturilor provenite din agricultură în 1996 a fost de 296,43 lei /persoană, iar a cheltuielilor de 113,72 lei; pe primele 10 luni ale lui 1997 veniturile /persoană au fost de 248,18 lei, iar a cheltuielilor 113,8 lei.

Surprinde pozitiv mărimea "veniturilor din agricultură" și a veniturilor din activități neagricole.

V. Despre întreprinderi și conducerea acestora

Problemele cu care se confruntă în deosebi întreprinderile - conform opiniilor celor investigați - vizează:

- prețuri ridicate la energie, materii prime, materiale	28%
- lipsa de resurse financiare	28%
- asigurarea cu combustibil și energie electrică	23%
- furturi din întreprindere	16%
- dificultățile în valorificarea producției	14%

Cine poate ameliora situația la întreprinderea în care lucrează cei intervievați.

Statul și instituțiile sale ocupă primul loc (32,15%), urmat îndeaproape de "gospodarul privat" (24,52%) și "administrația". (17,49%).

Sunt unele slăbiciuni de percepere a stărilor interioare întreprinderii, stării ce vizează nivelul relațiilor umane, calificarea, disciplina etc., pe deoparte, iar pe de altă parte relațiile întreprinderii cu alte întreprinderi implicate în economia de piață.

VI. Despre antreprenoriat

Condițiile de dezvoltare a antreprenoriatului sunt socotite de cei investigați ca fiind nefavorabile. Dominantă este nesiguranța activității în acest domeniu, determinată de condiții economice (impozite, arenda etc.), și securitatea atât a proprietății, cât și cea a persoanei.

Dorința de câștig și de a lucra independent i-a determinat să întreprindă activități de antreprenoriat.

Când este vorba despre "ce împiedică dezvoltarea antreprenoriatului", pe primul plan (cu 30,43%) se plasează "impozitele mari", urmate de "lipsa sușinerii și protecției statului" (27,18%). Alături de acestea trebuie pusă corupția lucrătorilor din structurile de stat (51,54%), acțiunile "serviciilor criminale" (26,28%).

VII. Probleme de lungă durată ale Republicii Moldova

Cea mai importantă sarcină actuală - în opinia celor investigați - este "dezvoltarea economiei, îmbunătățirea vieții oamenilor" (48,82%), urmată de "întărirea statului, introducerea ordinii în țară" (27,73%).

Pericolul cel mai mare pentru economie este "datoria mare a țării către organizațiile internaționale și alte țări", (24,66%), pe locul doi plasându-se cu 21,23% "distrugerea potențialului industrial și tehnico-științific".

Pentru a ieși din criză, cei investigați socot că Republica Moldova are nevoie de "mai mult de 10 ani" (48,32%).

Pentru stimularea investitorului ar trebui să se acorde "avantaje materiale pentru cei ce creează noi locuri de muncă și angajează șomerii" (29,22%), "să se acorde credite pe termen lung în condiții avantajoase" (24,34%), dublată de "îmbunătățirea politicii financiar-bancare" (22,5%).

Pentru stimularea producătorului cei investigați cred că trebuie luate "măsuri speciale pentru protejarea și stimularea producătorilor din republică" (46,71%) și "asigurarea unei piețe de desfacere prin comenzi ferme de la buget pentru nevoile statului" (30,45%).

Țările cu care Republica Moldova trebuie să dezvolte relații pe toate planurile permit imaginea următoare:

Pe ansamblul țărilor, pe primul loc se află: la relații economice - Rusia (16,03%) urmată de România (14,44%); Japonia (13,7%), Germania (12,38%); la relații culturale: România (15,16%), urmată de Israel (12,46% și Rusia (11,63%); la relații politice: România (15,99%) și Rusia (15,75%); relații militare: Rusia (16,42%), România (14,82%), SUA - (11,79%).

Țările privite pe zone:

În zona țărilor dezvoltate din Vest, la relații economice pe primul loc se plasează Germania cu 58,56%, urmată de S.U.A. cu 35,79%; în relațiile culturale sunt preferate Germania (23,99%) și Franța (22,28%); la relații politice SUA ocupă locul întâi, cu 40,41%, urmată de Germania, cu 33,01%; la relații militare preferințele se îndreaptă spre SUA cu 54,99%.

La celelalte grupe de țări opțiunile sunt mai lineare.

- În grupa țărilor din Europa Centrală și de Est - pe toate planurile este preferată România;
- În grupa țărilor din CSI - Rusia;
- În grupa țărilor din Orientul Îndepărtat - Japonia;
- În grupa țărilor din orientul mijlociu - Israelul.

Domeniile în care Republica Moldova ar trebui să se integreze cel mai mult în Europa sunt, în opinia celor investigați:

pe total eșantion: Economic (86,3%), legislativ (56,69%), politic (52,02%). La cei din municipii și la cei "cu titluri științifice" pe locul trei apare "educația și știința" (cu 42,86% și respectiv, 52,94%), iar politica apare pe locul patru la cei din municipii, și pe locul cinci la cei cu titluri științifice, după cultură, care, în acest caz ocupă locul patru.

În privința atingerii nivelului de dezvoltare necesar integrării europene, dominantă - cu 56,66% - este ponderea celor care cred că Moldova îi trebuie mai bine de 25 de ani.

VIII. Speranțe și încredere în viitor

Ce trebuie făcut pentru îmbunătățirea situației social - economice în republică? În opinia celor investigați trebuie îmbunătățite legile, care însă trebuie și aplicate (55,66%), să fie combătută criminalitatea în economie (42%) și să se facă restructurarea întreprinderilor industriale (25,34%).

Cine poate rezolva problemele din Republica Moldova?

- Conducătorii experimentați, conducătorii de întreprinderi și organizații	21,90%
- Președintele Republicii Moldova	20,45%
- Noii întreprinzători, sectorul privat.	14,90%

În privința direcțiilor în care se va schimba situația materială a familiilor celor investigați apare o stare de nesiguranță: 30,56% nu știu ce să răspundă, 27,4% afirmă că "va rămâne la fel", 21,46% cred că "se va înrăutăți" și doar 20,52% (decă 1 din 5 respondenți) cred că "se va îmbunătăți".

Pornind de la experiența acestei cercetări și de la alte investigații sociologice din Republica Moldova se poate trage concluzia că populația este insuficient informată în legătură cu politica promovată privind probleme principale ale dezvoltării țării. În acest sens trebuie elaborat un program guvernamental și de realizat un complex de măsuri de îmbunătățire a informării populației prin intermediul mass-media în domeniile politicii sociale, restructurării economiei și perspectivele dezvoltării țării.

Rezultatele sondajului sociologic în varianta completă - *Raportul de cercetare* (49 p.), inclusiv chestionarul și *Tablourile cu corelații* (161 p.) - sunt incluse în versiunea electronică a "Strategiei de dezvoltare".

Executanții studiului “Strategia de Dezvoltare”

1. STRATEGIA DE DEZVOLTARE: ELEMENTE CONCEPTUALE

- 1.1 Moldova în tranziție: șapte ani de experiență, învățămintele pe viitor – *A. Gudîm, P. Cojucari*
- 1.2 Obiectivele și prioritățile dezvoltării durabile a țării – *A. Gudîm, P. Cojucari*
- 1.3 Ideea consolidării, statul ca inițiator și subiect al strategiei – *A. Gudîm, V. Lebedev, V. Nedelciuc*
- 1.4 Țară mică, deschisă lumii – aspectele politicii externe – *I. Leancă, V. Nedelciuc*

2. RESURSE ȘI FACTORI DE DEZVOLTARE

- 2.1 Contextul geo-politic – opțiuni de perspectivă – *O. Șofranksy*
- 2.2 Populația, forța de muncă și ocupația. Genurile în dezvoltare – *T. Golenco, A. Tomciac, A. Mândăcanu*
- 2.3 Resursele naturale – *A. Capcelea, T. Golenco*
- 2.4 Capacitățile de producție și infrastructura – *O. Petrușin*
- 2.5 Sistemul bancar, piețele de capital și asigurări – *Al. Munteanu, O. Șcerbăchi, V. Negrău*

3. POLITICI MACROECONOMICE

- 3.1 Transformarea generală axată pe creștere și competitivitate – *A. Gudîm, V. Negrău, O. Șcerbăchi*
- 3.2 Constrângeri externe pentru Moldova – *Al. Munteanu, O. Șcerbăchi, G. Muzio*
- 3.3 Politica monetară, de credit și valutară – *Al. Munteanu, O. Șcerbăchi*
- 3.4 Politica bugetar-fiscală – *V. Negrău*
- 3.5 Politica investițională – *A. Gudîm*
- 3.6 Reducerea economiei tenebre – *L. Carașciuc*
- 3.7 Relațiile economice externe, promovarea exportului – *A. Murzac, M. Patraș, O. Șofranksy*

4. REFORME STRUCTURALE ȘI POLITICI MICROECONOMICE

- 4.1 Reforma proprietății – *R. Averbuch, A. Muravski*
- 4.2 Dezvoltarea sectorului financiar-bancar – *Al. Munteanu, O. Șcerbăchi*
- 4.3 Reforma sferei sociale – *M. Moraru, A. Tomciac, A. Cantemir*
- 4.4 Reforma sferei de cercetare-dezvoltare – *P. Cojucari, V. Ciumaș*
- 4.5 Politica industrială și reforma întreprinderilor – *Gh. Efros, O. Petrușin*
- 4.6 Reforma agrară și dezvoltarea complexului agroindustrial – *V. Moroz, A. Muravski*
- 4.7 Susținerea antreprenoriatului și micului business – *P. Cojucari, E. Lemeșeva*
- 4.8 Sectorul energetic – *Gh. Efros, O. Petrușin*
- 4.9 Complexul de construcții – *O. Petrușin*
- 4.10 Transportul – *O. Petrușin*
- 4.11 Telecomunicațiile și poșta – *O. Șofranksy*
- 4.12 Informatizarea – *I. Bolun*
- 4.13 Servicii: comerțul interior, turismul – *E. Turcov*
- 4.14 Dezvoltarea regională – *A. Gudîm*
- 4.15 Protecția mediului – *A. Capcelea*

5. IMPLEMENTAREA STRATEGIEI. MATRICE: COORDONAREA MĂSURILOR PRIVIND REALIZAREA STRATEGIEI (elaboratorii compartimentelor respective)

ANEXE:

- A. Scenarii macroeconomice pentru anii 1998-2005 – *Al. Munteanu, V. Negrău, J. Osiatynski, O. Șcerbăchi*
- B. Strategia de dezvoltare durabilă a agriculturii și de securitate alimentară – *S. Bojnec, V. Moroz*
- C. Decentralizarea regională și politica regională – *J. Guimaraes*
- D. Aprofundarea relațiilor Republicii Moldova cu Uniunea Europeană – *O. Șofranksy*
- E. Sondaj sociologic în cadrul Proiectului “Strategia de dezvoltare”. Rezumat – *O. Bădina*

Coordonatori: *I. Guțu*, președintele Consiliului de observatori al Centrului de Investigații Strategice și Reforme
A. Gudîm, director executiv al CISR, coordonator al proiectului

Consultanți: *B. Van Arkadie* (concepție), *J. Mencinger, J. Osiatynski* (macroeconomie), *G. Muzio* (finanțe/bănci),

S. Bojnec (politica agrară), *J. Guimaraes* (politica regională), *O. Bădina* (sondaj sociologic).